

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного Банку України»

Препринт серії № UABS MEN/2013/001

Гончарова М.Л., к.е.н., доцент, Турченко Т.В., к.е.н., доцент
Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи
Національного банку України»

Теоретичні та прикладні засади формування та реалізації механізму
ефективного регулювання інтеграційних процесів у цукробуряковому
підкомплексі

Гончарова М.Л., к.е.н., доцент, **Турченко Т.В.,** к.е.н., доцент

*Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи
Національного банку України»*

**Теоретичні та прикладні засади формування та реалізації
сучасного механізму ефективного регулювання інтеграційних процесів
у цукробуряковому підкомплексі**

Теоретичною основою розвитку агропромислової інтеграції є об'єктивна закономірність синтезу промислового і сільськогосподарського виробництва, об'єктивна необхідність якого зумовлена розвитком продуктивних сил, прискоренням науково-технічного прогресу, розширенням і зміцненням взаємозв'язків сільського господарства з іншими сферами економіки. Як відомо, історичний процес розвитку суспільного виробництва підпорядковується дії загальних економічних законів, серед яких важливе місце посідає закон розвитку суспільного поділу праці. Він сприяє подальшому розвитку продуктивних сил, поглибленню обміну результатами виробничої діяльності в процесі створення матеріальних і духовних цінностей та благ, які людство використовує для задоволення своїх потреб. З розвитком продуктивних сил посилюється суспільний поділ праці, що стимулює поглиблення спеціалізації, яка умовно є результатом суспільного виробництва.

У свою чергу, суспільний поділ праці і спеціалізація виробництва формують соціально-економічну основу функціонування ринкової економіки. Спеціалізація створює умови для прискорення науково-технічного прогресу, широкого застосування комплексної механізації та автоматизації виробничих процесів, сприяє розвитку продуктивних сил і є важливим фактором переведення сільськогосподарського виробництва на промислову основу. Водночас спеціалізація зумовлює посилення концентрації виробництва. З розвитком суспільного поділу праці та концентрації

виробництва розширюються і поглиблюються виробничі зв'язки як між галузями самого сільського господарства і його спеціалізованими підприємствами, так і між сільським господарством та іншими галузями агропромислового комплексу (АПК).

Дослідження проблеми об'єднання аграрного і промислового виробництва вимагає глибокого аналізу ряду показників, які дають змогу визначити ефективність інтеграції сільськогосподарських товаровиробників і переробних підприємств в умовах формування економічних відносин ринкового типу.

Інтеграційні процеси в агропромисловому виробництві досліджували ряд вітчизняних вчених, зокрема такі, як: П. Саблук, Л. Мельник, В. Бойко, А. Брезвін, О. Онищенко, М. Хорунжий, П. Макаренко, І. Червен, А. Карпенко. Проте окремі питання цього важливого економічного явища доки що досліджені недостатньо.

У підручнику С.В. Мочерного зазначається, що “інтеграція - це поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії” [8]. Поняття інтеграції як економічної категорії в наукових публікаціях визначається по-різному. Так, І.Ю. Венгерук вважає, що аграрна інтеграція – це процес технологічного, економічного й організаційного об'єднання взаємопов'язаних етапів виробництва, заготівлі, зберігання, переробки та доставки до споживача продуктів харчування і предметів споживання з сировини сільськогосподарського походження [4].

Одним з важливих факторів досліджуваного процесу є “глибина” інтеграції, яка визначається низкою складових, регламентованих договірними відносинами. Серед умов договору між суб'єктами інтеграції, крім обсягів передачі певних видів продукції, можуть бути також умови щодо забезпечення сільськогосподарських підприємств насінням, добривами, паливом, технікою та іншими засобами виробництва.

На нашу думку, інтеграція дозволяє краще використовувати природні і трудові ресурси, а також досягнення науки, впроваджуючи при цьому індустріальні методи у виробництво. Водночас вона відкриває широкі

можливості для зростання обсягів виробництва та зниження собівартості продукції.

Отже, інтеграція необхідна для забезпечення продовольчих потреб населення, ліквідації залежності від інших країн в продуктах харчування, розвитку експортного потенціалу продовольчого сектора економіки, створення надійних продовольчих запасів, виступає гарантом продовольчої безпеки країни.

В економічній теорії існують два рівні розгляду господарських систем – мікро- і макрорівень. Економічну інтеграцію в АПК варто розглядати як систему, що включає два ключових елементи: інтеграцію на мікрорівні, тобто інтеграцію між підприємствами та організаціями (групами підприємств і організацій) горизонтального, вертикального і конгломератного типу, та інтеграцію на макрорівні, тобто інтеграцію між господарськими системами в цілому. Отже, мікроекономічний підхід, близький до методу аналізу, передбачає вивчення явищ вроздріб, а макроекономічний підхід базується на методі синтезу, тобто вивченні явищ у цілому. Однак розподіл на мікро- і макрорівні багато в чому умовний, а макро- і мікроекономіка, у свою чергу, тісно взаємозалежні. Тільки завдяки сполученню аналізу і синтезу забезпечується системний, комплексний підхід до проблеми економічної інтеграції в АПК.

Інтеграція, у процесі якої об'єднуються промисловість і сільське господарство, називається агропромисловою. Вивчення теоретичних джерел показало, що при визначенні поняття агропромислової інтеграції не існує єдиної позиції. Часто поняття кооперації та інтеграції в агропромисловому комплексі ототожнюються. Узагальнення різних поглядів економістів-аграрників на цю проблему дозволяє розглядати агропромислову інтеграцію як специфічну форму кооперації, що заснована на комбінуванні стадій виробництва. Термін “інтеграція” відображає соціальну природу процесу як форми кооперації виробництва. З економічної позиції він не рівнозначний

кооперації і відрізняється більш тісними і вертикально спрямованими зв'язками [9 с.16].

Агропромислова інтеграція – це складний процес технологічного, економічного та організаційного об'єднання взаємозалежних етапів виробництва, а саме: збереження, переробки, доставки до споживача продуктів харчування і предметів споживання із сільськогосподарської сировини. Економічна основа агропромислової інтеграції являє собою поєднання двох взаємозалежних процесів: поділу і кооперації праці.

Економічна інтеграція АПК – це не самостійний і відокремлений процес, а складова частина загального процесу економічної інтеграції. Об'єктивна необхідність агропромислової інтеграції пов'язана для сільських товаровиробників всіх країнах з більшою технічною відсталістю сільськогосподарського виробництва у порівнянні з промисловістю, сезонністю аграрного виробництва, залежністю його від природно-кліматичних умов, стихійністю ринку сільськогосподарської продукції, необхідністю підвищення конкурентоспроможності виробництва. Тому вкладення капіталу тільки в сільське господарство дуже ризиковане.

Сільськогосподарські підприємства вступають в інтеграційні зв'язки, у першу чергу, з метою зменшення виробничого ризику, у той час як переробні та інші підприємства АПК прагнуть забезпечити стабільні доходи, завдяки надійній сировинній базі, гарантованому збуту своєї продукції або наданню послуг. Результатом міжгалузевого інтегрування в АПК є формування продуктових під комплексів, причому сукупність останніх створює вертикальну організаційну структуру АПК, загальна мета якої диференційована за основними вертикалями. Виділення в структурі АПК продуктових підкомплексів дозволяє виявляти диспропорції, застосовувати програмно-цільовий підхід до інвестиційної політики і управління, виходячи з кількісних і якісних характеристик кінцевого продукту кожного підкомплекса.

Існує три основних форми економічної інтеграції на мікрорівні: горизонтальна, вертикальна та конгломератна. Горизонтальна інтеграція – це

внутрішньогалузеве об'єднання (кооперування) підприємств і виробництв, що діють у рамках єдиного технологічного процесу. Вертикальна інтеграція охоплює підприємства, пов'язані єдиним виробничо-збутовим процесом. Підґрунтям для створення вертикально інтегрованих об'єднань є прагнення ефективно впливати на ринок за допомогою встановлення контролю над виробничо-розподільчим циклом з єдиного центра. При цьому відносини партнерів встановлюються шляхом взаємного обміну акціями, внесення паїв у статутні капітали, на власній базі.

Багато економістів розглядають вертикальну інтеграцію не з економічної точки зору, а більш з технічної. Вони доводять, що це не що інше, як різновид спеціалізації або певна аналогія диверсифікації. До такого висновку в своїх роботах прийшли економісти Р. Стіглер, П.С. Флоренс, Ф. Лавінгтон. Американський економіст Х.К. Леки відзначав, що вертикальна інтеграція є координуючою функцією управління двох або більше стадій у виробничо-збутовому процесі. Разом з тим слід відмітити, що німецький економіст Штрекер також визначав вертикальну інтеграцію з аналогічної позиції. Водночас вертикальною інтеграцією на аграрних ринках слід вважати координацію виробничих одиниць, які сприяють поставці сільськогосподарських засобів виробництва на виробництво з метою обробки і переробки, а також збору, транспортування зберігання і розподілу первинної продукції сільського господарства.

Більш розгорнуте визначення дає французький економіст П. Шазель: вертикальна інтеграція – це організація економіки і фінансів обмежена і необмежена в часі, об'єднання двох або, як правило великої кількості підприємств з різною виробничою структурою, які беруть участь у виробництві і обробці однакової продукції на різних рівнях. При цьому економічно сильніше підприємство є диспозиційним центром всіх функцій процесу відтворення.

Типовий приклад абсолютизації техніко-економічної і технологічної сторін вертикальної інтеграції навів французький економіст Ле Біхан. Він

розглядає 3 наслідки процесу вертикальної інтеграції: 1) регулярне зростання доходів фірм і технологічне втручання допоміжних галузей в промисловості; 2) посилення впливу кінцевого споживача на переробні галузі промисловості і розподільчу систему; 3) поліпшення координації між різними процесами допоміжних галузей промисловості, сільського господарства і галузями промисловості з переробки сільськогосподарської продукції [5, с. 27-28].

Поняття вертикальної інтеграції є багатогранним процесом, на думку В.А. Мартинова: вертикальна інтеграція – це об'єднання за допомогою контрактів всіх або основних ланок виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції в технологічно єдиний процес. Разом з тим включення сільського господарства в єдиний виробничий комплекс з промисловістю здійснюється з ініціативи і під егідою великих компаній. Вертикальна інтеграція означає встановлення нового типу зв'язків, коли не тільки ліквідовуються посередницькі ланки, але і ринкові відносини формально опосередковують рух продукту праці від однієї ланки в технологічному ланцюзі виробництва до іншого [5, с. 29]. Ми погоджуємось з наведеною вище думкою, але вважаємо, що мова в даному разі має йти про технологічний й організаційно єдиний процес.

Конгломератна інтеграція – об'єднання різних технологічно не пов'язаних між собою підприємств, що знаходяться на різних стадіях виробництва, і оперують у різних галузях народного господарства. Це дозволяє маневрувати господарськими ресурсами, а також компенсувати недоотримання прибутків на одних господарських ділянках підвищеними доходами в інших сферах бізнесу. Такі об'єднання являють собою формування, зорієнтовані на розвиток і максимізацію прибутків. Дослідження багатьох авторів показують, що агропромислова інтеграція є одним з найменш капіталомістких шляхів реформування цукропродуктового та інших продуктових підкомплексів, створює умови для їхнього самофінансування і мобілізації коштів на реструктуризацію [9, с. 86].

Основним критерієм ефективності тієї або іншої форми агропромислової інтеграції є здатність підтримувати і розвивати виробничо-економічні зв'язки, що, у свою чергу, свідчить про рівень зближення інтересів партнерів і результатів функціонування інтегрованого формування. У сучасних умовах створюється реальний базис для ефективного розвитку інтеграційних процесів у цукробуряковому виробництві, які спрямовані на відродження цих галузей, відновлення внутрішнього і зовнішнього ринків цукру, повернення Україні іміджу цукрової держави на світовому ринку. Проте сучасна ситуація обмежила можливості розширення інтеграційних процесів, призвела до занепаду буряківництва, зменшення втричі виробництва цукрової сировини. Практика свідчить, що відновити бурякове виробництво без участі підприємств цукрової промисловості досить важко. Інтеграція сільськогосподарського виробництва і промислової переробки цукрових буряків вимагає глибоко обґрунтованих підходів у кожному конкретному випадку. З цією метою розробляється техніко-економічне обґрунтування створення та діяльності інтегрованого цукробурякового формування, яким визначаються функції його учасників, порядок утворення фондів, система управління, розподіл одержаних результатів в інтегрованому виробництві.

Сьогодні основним напрямком інтеграційних процесів у цукробуряковому виробництві виступає об'єднання зусиль товаровиробників цукрової сировини і переробних підприємств з метою значного підвищення урожайності застосування ресурсозберігаючих технологій, які перевірені багаторічною практикою зарубіжних і вітчизняних буряківників. Нині такі технології загальноновизнані та їх застосовують в багатьох господарствах. Однак надто велика обмеженість, а здебільшого й відсутність матеріально-технічних ресурсів не дозволяють реалізувати переваги нових технологічних рішень у буряківництві. У цукропродуктовому підкомплексі на мікрорівні можуть бути представлені всі перераховані вище форми. Так, горизонтальна інтеграція можлива при об'єднанні сільськогосподарських підприємств, які

вирощують цукровий буряк, з господарствами, що займаються селекцією і насінництвом цієї культури.

Вертикально інтегровані об'єднання створюються з підприємств сільського господарства і переробної промисловості, причому перші покликані знижувати ризики, пов'язані із сільськогосподарським виробництвом, а другі забезпечувати стабільні доходи, завдяки надійній сировинній базі і гарантованому збуту своєї продукції. Відносини партнерів при вертикальній інтеграції можуть бути різними: від простої контрактної форми – до більш складних утворень (об'єднань і асоціацій).

На договірних умовах між виробниками сировини і готової продукції можливо створення машинно-технологічної станції на базі цукрових заводів, які забезпечують бурякосійні господарства технікою, добривами, засобами захисту рослин; спільне вирощування цукрових буряків бурякосійними господарствами і цукровими заводами за рахунок кредитів; оренда цукровими заводами земель сільськогосподарських підприємств для вирощування цукрових буряків; використання цукровими заводами земель, техніки і трудових ресурсів бурякосійних господарств для вирощування цукрових буряків. Крім того, може бути організовано спільно із закордонними фірмами підприємство на базі цукрових заводів і бурякосійних господарств; об'єднання, у яких цукровий завод має контрольний пакет акцій і є материнською компанією, а бурякосійні господарства - дочірніми підприємствами; передача цукровими заводами контрольного пакета акцій своїм партнерам.

Як показала практика, у сучасних умовах господарювання найбільш раціональною формою співробітництва цукробурякових підприємств із зарубіжними інвесторами є створення спільних підприємств, у результаті чого забезпечуються умови для застосування ефективних технологій або окремих важливих технологічних елементів вирощування і збирання цукрових буряків. Іноземний кредитор (фірма чи компанія) бере участь у вирощуванні цукрової сировини своїми ресурсами – насінням, мінеральними добривами, хімічними засобами захисту рослин, технікою, а також проводить навчання з

працівниками сільськогосподарських підприємств щодо освоєння ними нових технологій і технологічних прийомів. Він економічно зацікавлений в одержанні високого прибутку від вкладених ресурсів. Отже, його економічні інтереси спрямовуються на ефективне використання належних йому ресурсів і коштів, які вкладаються у спільну діяльність. Саме товарні кредити, видані зарубіжними інвесторами, істотно відрізняються від кредитування через створення і функціонування спільних підприємств. Це переконливо доводить досвід діяльності українсько-австрійсько-німецького спільного підприємства «Укрінтерцукор», яке створено при підтримці уряду України в 1994 р.

В даний час перспективним є створення таких інтегрованих формувань, як: асоціації, холдинги, аграрні фінансово-промислові групи (ФПГ). Найбільш ефективно питання виробництва цукру можна було б вирішувати у фінансовій агропромисловій групі, генеральним замовником і представником споживачів у якій виступала б держава, засновником – державний продовольчий фонд із безпосереднім підпорядкуванням урядові (рис. 1.1).

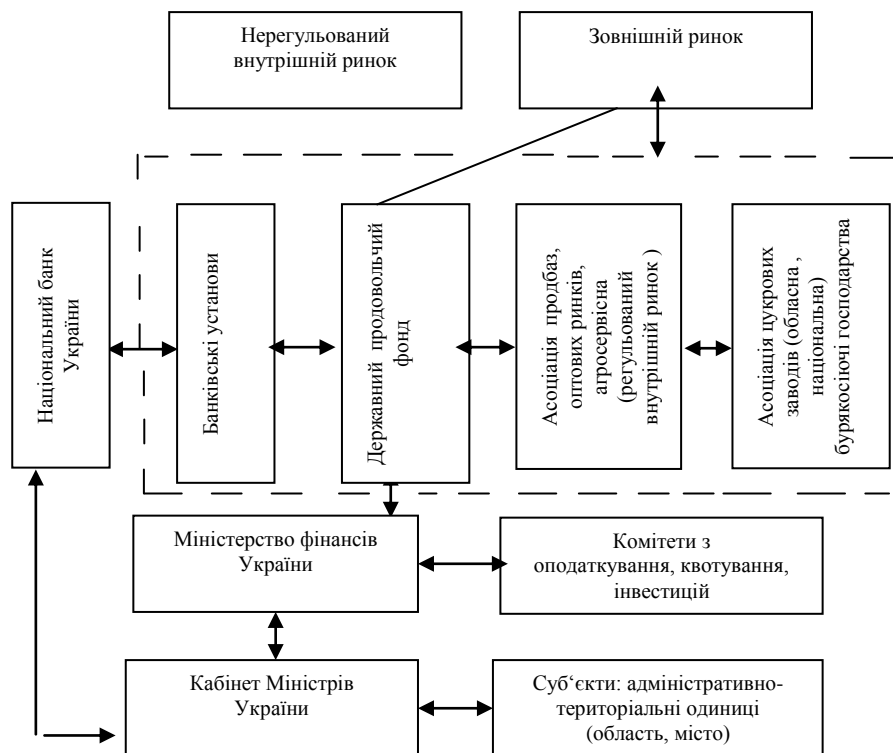

Рис.1.1. Структурна схема фінансово-промислової групи з виробництва цукру[6].

В організаційній структурі більшості ФПГ виділяються три основні складові: фінансово-економічну, індустріально-промислову, торговельно-комерційну, причому основним принципом створення і функціонування ФПГ є принцип рівноправності всіх підприємств та інститутів, тобто рівність усіх складових. У протилежному випадку, коли переважає одна із складових над іншими, ФПГ буде перероджуватися або у виробничу групу підприємств, або у банківський холдинг із набором контрольованих промислових компаній.

Форми організаційної діяльності підприємств і установ, що входять у ФПГ різноманітні. В залежності від способів організаційної структури головна компанія може бути у вигляді: а) материнської компанії (холдингова структура); б) наради президентів головних фірм, що одночасно є і нарадою основних акціонерів (взаємне володіння акціями); в) трастового відділу комерційного банку. Світова практика підтверджує, що холдинговий механізм групової організації є домінуючим при утворенні і функціонуванні багатьох зарубіжних ФПГ як на національному, так і на транснаціональному рівнях. Водночас зарубіжний досвід розвитку інтеграційних процесів в агропромисловому виробництві взагалі, і в цукропродуктовому підкомплексі зокрема, свідчить про те, що в більшості випадків об'єктом інтеграції є сільське господарство, а координуючою і регулюючою основою найчастіше стають несільськогосподарські фірми.

У розвинених країнах агропромислова інтеграція здійснюється на мікрорівні за такими формами: контрактна система взаємин між сільськогосподарськими товаровиробниками, що переробляють сировину, збутовими та іншими організаціями; агропромислові формування, створені шляхом об'єднання капіталів і результатів праці юридичних і фізичних осіб (корпорації, кооперативи); комбінати, у яких поданий весь технологічний цикл від виробництва сільськогосподарської продукції, переробки і до реалізації її кінцевому споживачеві; об'єднання, що створені на основі договорів між учасниками й очолювані фірмою-інтегратором, яка здійснює зв'язки з іншими

учасниками об'єднання на контрактній основі або шляхом участі у формуванні їхньої власності; холдингові компанії.

Найбільш стійкими є великі об'єднання, які здійснюють виробництво, переробку і збут продукції АПК. Тому в розвинутих країнах у деяких фірмах, які контролюють основну частину переробки сільськогосподарської продукції, спостерігається високий рівень монополізації і концентрації переробного виробництва. Це можливо при винятковій активності індустріальних фірм, які займаються встановленням інтеграційних зв'язків із сільськогосподарськими товаровиробниками. Кооперативні товариства, які об'єднують сільських товаровиробників, здійснюють управління виробництвом у фермерських господарствах з метою досягнення максимальних кінцевих результатів при переробці і збуті продукції, тобто встановлюють обсяги і якість сировини, терміни постачання, порядок розрахунків. Крім того, кооперативні товариства, об'єднання та індустріальні фірми прагнуть найбільш повно забезпечити сільськогосподарських товаровиробників усім необхідним для успішного виробництва сільськогосподарської сировини потрібної якості і кількості.

Не менш важливе значення для розвитку інтеграційних процесів мають модернізація та реконструкція цукрової промисловості, спрямовані на застосування нових технологій, економію енергетичних, сировинних та інших ресурсів. На українських цукрових заводах отримують лише 70% цукру з цукрової сировини, тоді як у західноєвропейських країнах – до 85%. У даному контексті слід відмітити, що витрати енергії на одержання одиниці продукції у нас майже вдвічі більші. Таким чином, ринкові умови вимагають поліпшення якості українського цукру, оскільки він здебільшого не відповідає світовим стандартам.

Істотного значення у відродженні конкурентоспроможного цукробурякового виробництва України набуває формування на базі цукрових заводів та бурякосійних господарств інтегрованих систем із застосуванням механізму регулювання економічних інтересів учасників корпоративних об'єднань. Цукрові заводи в них виконуватимуть не тільки функції переробних

підприємств, а й постачальницько-збутові види діяльності з забезпечення товаровиробників цукрової сировини технічними засобами, насінням, мінеральними добривами, хімічними матеріалами. Разом з тим вони формуватимуть маркетингові структури, вивчатимуть потреби ринку, шукатимуть можливості для розширення внутрішнього і зовнішнього ринків цукру.

Усі форми агропромислової інтеграції на мікрорівні мають свої особливості і характерні риси (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика інституціональних утворень підприємств, що інтегруються [7, с. 21]

Інтегруючі ознаки	Перехресне володіння акціями	Кооперативи з переробки продукції	Координуючі асоціації	Холдингові компанії	Фінансово-промислові групи	Повне злиття
Статус юридичної особи підприємств	Зберігається					Втрачається
Рівень самостійності підприємств	Дочірні або залежні	Несамостійні *	Самостійні	Дочірні	Дочірні або залежні	Структурні підрозділи
Організаційно-правова ознака	Колишня	Міняється *	Колишня	Колишня	Колишня	Втрачається
Суб'єкти управління	Підприємства суміжники	Збори членів кооперативу	Централізовані органи керування			Базовий суб'єкт інтеграції
Засоби управління	Пакети акцій	Членство в кооперативі	Відсутні	Контрольні пакети акцій	Пакети акцій	Адміністративні
Учасники формування	Підприємства двох технологічних-дільниць		Всі учасники технологічного ланцюга			Різні учасники
Можливість проведення єдиної інвестиційної політики, концентрації фінансових ресурсів, реалізації цільових програм	Неможливо			Можливо		

*Тільки для промислових переробних підприємств

З таблиці 1.1 видно, що різноманітні умови господарювання підприємств допускають різні способи регулювання економічних відносин і відповідні інституціональні перетворення. Тому на практиці вирішення питань інтеграції підприємств може досягатися різними шляхами.

Отже, інтеграція вирощування цукрової сировини та її промислової переробки, формування і розвиток цукробурякового підкомплексу в Україні може здійснюватись у багатьох напрямках і охоплювати економічні, організаційні, техніко-технологічні, правові, соціальні та інші сфери і види діяльності. Інтеграційні процеси набуватимуть розвитку від простих до більш складних форм і методів. Організаційно-економічні відносини підприємств цукробурякового підкомплексу є складовою частиною механізму агропромислової інтеграції. Він являє собою підсистему господарського механізму агропромислового комплексу, який є, у свою чергу, складовою частиною всього господарського механізму.

Господарський механізм – це форми економічних зв'язків у народному господарстві, що забезпечують єдність його функціонування; методи використання економічних законів, визначення шляхів, форм і методів вирішення економічних суперечностей, обумовлених станом продуктивних сил і характером виробничих відносин у господарській системі, систему управління економікою країни. Цей механізм, з одного боку, формує економічні зв'язки у народному господарстві, які забезпечують його функціонування, а з іншого - систему управління економікою країни. Механізми агропромислової інтеграції в цукробуряковому підкомплексі являють собою систему взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих організаційних, економічних, соціальних, екологічних, правових і науково-методичних засобів впливу на учасників агропромислового виробництва, які забезпечують єдність і спрямованість своїх інтересів, цілей і дій для досягнення спільних запланованих результатів.

У таблиці 1.2 в системному вигляді розкриті засоби, за допомогою яких суб'єкт управління – державні органи і господарюючі суб'єкти АПК – повинні

впливати на учасників інтеграції, тобто на трудові колективи підприємств і організацій, які включені в інтеграційні процеси.

Таблиця 1.2

Засоби та інструменти впливу на учасників агропромислової інтеграції

[складено автором на основі 1,2,3,4,8]

Вид	Зміст	Інструменти (окремі інтеграційні механізми)
Організаційні	Форми і методи державного і господарського планування і регулювання інтеграційних процесів і діяльності учасників інтегрованих агропромислових формувань (об'єднань)	Регіональні цільові програми розвитку агропромислової інтеграції, організаційні моделі і проекти інтегрованих процесів, інтегрування агропромислових формувань (об'єднань), організаційно-технологічні норми, нормативи і правила взаємодії учасників інтегрованих формувань. Виробничо-фінансові і бізнес-плани діяльності інтегрованих формувань та їх учасників. Інші заходи організаційного характеру.
Економічні	Форми і методи економічного стимулювання регулювання інтеграційних процесів і діяльності інтегрованих формувань та їхніх учасників	Податкові, страхові, кредитні пільги, субсидії, інвестування, державне і господарське регулювання цін і цінових пропорцій, міжгосподарський і внутрішньогосподарський розрахунок. Фонди економічного стимулювання: резервні, страхові. Економічні норми, нормативи і правила взаємодії учасників інтеграційного процесу. Інші заходи економічного характеру.
Науково-методичні	Теоретичні і методологічні положення з розвитку та удосконалення інтеграційних процесів і діяльності інтегрованих формувань та їх учасників.	Методики, інструкції, рекомендації з розвитку і удосконалення інтеграційних процесів, раціоналізації діяльності учасників інтеграційних і інтегрованих формувань у вигляді інформаційно-консультативного обслуговування. Підвищення кваліфікації працівників інтегрованих формувань і органів управління агропромислової інтеграції.
Екологічні	Форми і методи екологічного регулювання інтеграційних процесів щодо екологічності виробництва продукції і використання ресурсів	Стандартизація та сертифікація продукції. Зменшення негативного навантаження інтегрованих формувань у процесі виробництва продукції на навколишнє середовище.
Правові	Форми і методи правового регулювання інтеграційних процесів і діяльності інтегрованих формувань	Правові норми і нормативи державного і регіонального рівня з реалізації

	та їх учасників.	організаційних, економічних і науково-методичних засобів стимулювання і регулювання агропромислової інтеграції.
--	------------------	---

Окремі види та інструменти засобів впливу на учасників агропромислової інтеграції в цукробуряковому підкомплексі – це, по суті, спеціальні інтеграційні механізми. Водночас останні являють собою форми зв'язків учасників агропромислової інтеграції та управління процесами спільної господарської діяльності (організаційні, економічні і правові норми, нормативи і правила взаємодії). Вони впливають на учасників шляхом цілеспрямованого регулювання їх відносин при формуванні, функціонуванні і розвитку інтеграційних процесів в цукробуряковому підкомплексі. Рівень їх досконалості та ефективності визначається тим, на скільки забезпечене узгодження економічних інтересів і кожний учасник зорієнтований на досягнення кінцевих цілей об'єднання. Тому загальний інтеграційний механізм в цукробуряковому підкомплексі як система спеціальних засобів впливу повинна забезпечувати такі умови: стабільний фінансовий стан, конкурентоспроможність інтегрованих агропромислових об'єднань та їх учасників на продовольчому ринку; зацікавленість учасників агропромислових об'єднань у досягненні високих кінцевих результатів від спільної діяльності; виконання взаємних зобов'язань; еквівалентність обміну і розподілу, запобігання матеріальних збитків одних учасників через невиправдано високі накопичення в інших; збалансування відтворення матеріально-технічної бази і трудових ресурсів кожного учасника; оперативне реагування кожного учасника й об'єднання в цілому на внутрішні і зовнішні зміни (зміни цін, потреб учасників, кон'юнктури на ринку кінцевої продукції), змінюючи відповідним чином внутрішню організацію об'єднання.

Ринкові умови господарювання дозволяють створювати на новій економічній основі цукробурякові аграрно-промислові формування різних рівнів (системи, об'єднання, асоціації, компанії, агропромислові фінансові групи). На наш погляд, слід виділяти дві основні причини, що заважають організації інтегрованих агропромислових формувань в цукробуряковому

підкомплексі, а також нормальній їх діяльності. Перша полягає в неоднаковому економічному становищі потенційних учасників. Більш-менш економічно благополучні підприємства не бажають об'єднуватися і взаємодіяти з підприємствами нерентабельними і закредитованими, прямо або побічно брати на себе їхні збитки і боргові зобов'язання і тим самим знижувати рівень своєї діяльності. Міцні у фінансовому та економічному відношенні підприємства погодяться на об'єднання і партнерство з такими підприємствами лише в тому випадку, якщо будуть впевнені, що інтеграційний ефект перевищує економічні втрати від об'єднання.

Отже, виникає проблема вирівнювання і нормалізації економічного становища учасників агропромислового об'єднання як перед його створенням, так і на початковому етапі функціонування, а також згодом, після виходу на проектний режим функціонування. Її можна було б вирішити, завдяки фінансовій підтримці економічно слабких учасників об'єднання з більш успішними або за рахунок коштів, які виділяються зовнішніми інвесторами, наприклад, з державних і регіональних бюджетів. Але інвестиційний потенціал як підприємств АПК – можливих інтеграторів, так і державних та регіональних органів на сьогоднішній день невеликий. І це є другою причиною, яка істотно ускладнює організацію та діяльність агропромислових об'єднань. У зв'язку з посиленням впливу на учасників агропромислового виробництва ринкових факторів особливого значення набуває зближення їх інтересів і цілей заради успішного вирішення кінцевих завдань агропромислової інтеграції. Тому одна з важливих складових частин інтеграційного механізму – це механізм регулювання відносин учасників інтегрованих формувань.

Механізм регулювання економічних відносин вводять у дію для забезпечення спільності інтересів, підпорядкування індивіда і корпоративних цілей агропромислового об'єднання, які, у свою чергу, повинні відповідати кінцевим цілям суспільства. В ідеалі механізм регулювання економічних відносин повинен забезпечувати цілковиту єдність інтересів і цілей всіх учасників, повну підпорядкованість їх завданням і кінцевим цілям

інтегрованого формування. Виходячи з того, як механізм регулювання економічних відносин вирішує це завдання, можна говорити про його досконалість. За функціональною ознакою необхідно виділити три типи інтеграційних механізмів: а) механізми які вводять у дію процес інтеграції; б) механізми, які підтримують цей процес і не дозволяють йому передчасно перерватися; в) механізми, що підтримують необхідний стан і забезпечують цілеспрямоване функціонування інтегрованого формування. Як співвідносяться ці інтеграційні механізми і яка послідовність (етапність) досягнення з їх допомогою потрібних результатів показано на рисунку. 1.2.

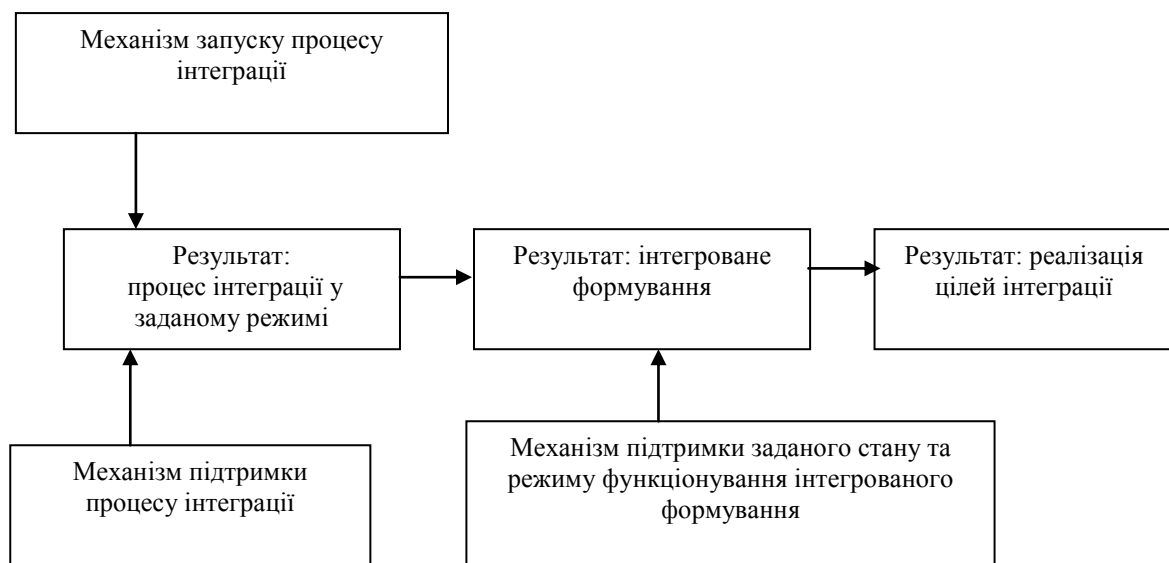

Рис. 1.2. Механізми і результати агропромислової інтеграції [1,2]

З рисунку видно, що процес проміжний і кінцеві цілі інтеграції, які забезпечують їх механізми, знаходяться в системно-діалектичній єдності. Тому механізми запуску і підтримки процесу інтеграції, заданого стану і режиму функціонування агропромислового об'єднання доцільно розглядати як складові частини підсистеми загального механізму агропромислової інтеграції.

Отже, слід зазначити, що всі інтеграційні механізми можна поділити на дві категорії: 1) механізми, що реалізують цілі інтеграції за допомогою надання агропромисловим об'єднанням адекватних інституціональних і структурних параметрів; 2) механізми, які імплементують цілі за допомогою адекватних методів взаємодії учасників об'єднань. Науково-методичне забезпечення, створення і введення в дію інтеграційних механізмів має здійснюватися за

двома напрямками: розробка і реалізація організаційних моделей агропромислових об'єднань; формування та введення в дію механізмів, що забезпечують ефективність функціонування цих об'єднань. Відповідно до реальних умов цим складовим частинам інтеграційного механізму властиві всі категорії діалектики; протиріччя; перехід якості в кількість; можливість і дійсність; випадковість і необхідність.

Таким чином, для успішного розвитку агропромислового виробництва в Україні важливого значення набувають процеси інтеграції сільськогосподарських підприємств і харчової переробної промисловості, спрямовані на раціональне використання сировини, поліпшення якості виготовлення продуктів та підвищення ефективності агропромислового виробництва. Водночас щоб надати процесу інтеграції і діяльності його учасників цілеспрямований характер, необхідно ввести в дію адекватні інтеграційні механізми, причому спрямованість останніх на забезпечення високих кінцевих результатів відтворювального процесу в агропромисловому секторі – головний критерій його досконалості.

Список використаних джерел

1. Андрійчук В.Г. Проблеми розвитку приватних аграрних підприємств і удосконалення міжгалузевих економічних відносин / В.Г. Андрійчук // Проблеми реформування ринкової економіки. Спеціальний випуск. Реструктуризація аграрних підприємств і реформа: стан, проблеми і перспективи. Міжвідомчий науковий збірник. – КНЕУ, 2000. – С. 29-38.
2. Борщевский П.П. Резервы и пути повышения эффективности производства в сахарной промышленности. – К. : Знание, 1984. – 17 с.
3. Варченко О.М. Посилення ролі аграрної науки у відродженні та розвитку бурякоцукрового виробництва / О.М. Варченко // Вісник аграрної науки. – квітень 2003. – С. 69-71.
4. Венгерук І. Ю. Методологічні основи інтеграції виробництва / І. Ю. Венгерук // Науковий вісник НАУ. – 2001. – № 44. – С. 170 – 173.

5. Гриненко І.П. Розвиток інтегрованих відносин в цукробуряковому комплексі / І.П. Гриненко // Економіка АПК. – 2001. – №10. – С. 51-55.
6. Заяц А.С. Сахарная промышленность в Украине: Становление. Развитие, реструктуризация / А.С. Заяц. – К., 2001. – 175 с.
7. Зубець М.В. Напрями економічного зростання АПК України / М.В. Зубець. – К.: Аграрна наука, 1999. – 56 с.
8. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження. – Львів: Світ, 2001. – 416 с.
9. Ситник В.П. Вдосконалення економічного механізму господарювання в АПК. / В.П. Ситник, Л.М. Маланчук, А.М. Стельмащук.– К.: Урожай, 1989. – 184 с.